

Tithe an
Oireachtais
Houses of the
Oireachtas

Comhchoiste na Gaeilge, na Gaeltachta agus na nOileán

32Ú DÁIL ÉIREANN / 25Ú SEANAD ÉIREANN

**TUARASCÁIL AR AN TOSCAIREACHT GO
GAOTH DOBHAI, CONTAE DHÚN NA NGALL
AR AN 5 FEABHRA 2018**

MEITHEAMH 2018

Comhchoiste na Gaeilge, na Gaeltachta agus na nOileán

32Ú DÁIL ÉIREANN / 25Ú SEANAD ÉIREANN

**TUARASCÁIL AR AN TOSCAIREACHT GO
GAOTH DOBHAI, CONTAE DHÚN NA NGALL
AR AN 5 FEABHRA 2018**

MEITHEAMH 2018

Innéacs

Innéacs	1
Réamhrá	2
1. Moltaí	4
2. Daoine ar Bhuaile an Toscaireacht Leo	7
3. Forbairt Ghaeltacht Dhún na nGall	8
4. Áislann Ghaoth Dobhair	11
4.1 Leabharlann Phobail Ghaoth Dobhair	11
4.2 An tIonad Nuálaíochta	11
4.3 Naíolann Ghaoth Dobhair	12
5. Amharclann Ghaoth Dobhair	14
6. An Ghaeilge, An Ghaeltacht agus an Cultúr, agus Straitéis Óige don Ghaeltacht	15
7. Polasaí don Oideachas Ghaeilge agus Ghaeltachta agus Straitéis Óige don Ghaeilge agus don Ghaeltacht	17
Aguisín 1: Comhaltaí an Chomhchoiste	20

Réamhrá

Ag a chruinniú ar an 23 Eanáir 2018 chomhaontaigh Comhchoiste na Gaeilge, na Gaeltachta agus na nOileán (An Comhchoiste) go rachadh toscaireacht ón gComhchoiste go Gaoth Dobhair, Contae Dhún na nGall ar an Luan, 5 Feabhra 2018.

Bhí sé mar aidhm ag an gComhchoiste cúrsaí i nGaeltacht Dhún na nGall a phlé leis na háitritheoirí agus na tosca éagsúla a bhain le stádas na Gaeilge i nDún na nGall agus a bhain le cúrsaí oideachais, forbartha, fostaíochta, fóillíochta agus pobail a fheiceáil.

Chomhaontaigh an Comhchoiste an Clár seo a leanas:-

Toscaireacht go Dún na nGall ar an 5 Feabhra 2018 i nGaoth Dobhair, Co Dhún na nGall			
Am	Áit	Ábhair	Finnéithe ó
9.00 am – 11.00 am	Ionad Muintearas, Eastáit Tionsclaíochta, Gaoth Dobhair.	Forbairt Ghaeltacht Dhún na nGall	1. Comhairle Chontae Dhún na nGall 2. Comharchumann Forbartha Ghaoth Dobhair Teo 3. Comharchumann na nOileán Bheag Teo 4. Comharchumann Oileáin Árann Mhór Teo 5. Comharchumann Oileán Thoraí Teo 6. Lárchomhairle Paróiste Ghleann Cholm Cille 7. Pobal Eascarrach Teo 8. Údarás na Gaeltachta
11.00 am – 12.00 pm	Áislann Ghaoth Dobhair agus Naíolann Ghaoth Dobhair.	1. Forbairt na Páirce Gnó 2. Cúram Leanai	1. Údarás na Gaeltachta 2. Naíolann Ghaoth Dobhair
12.00 pm – 1.30 pm	Amharclann Ghaoth Dobhair	Lón	
1.30 pm – 3.30 pm	Ionad Muintearas, Eastáit Tionsclaíochta, Gaoth Dobhair.	1. An Ghaeilge, An Ghaeltacht agus an Cultúr 2. Straitéis Óige don Ghaeltacht	1. Áislann Rann na Feirste 2. Amharclann Ghaoth Dobhair 3. Céim Aniar Teo 4. Coiste Bainistíochta Ionad Naomh Pádraig, Dobhair 5. Oifigeach Gaeilge, Comhairle Chontae Dhún na nGall 6. Muintearas (Dún na nGall) 7. Guth na Gaeltachta, 8. Gaeltacht Bheo Fhánaide / Teach Solais Fhánada 9. Oideas Gael
3.30 pm – 4.00 pm	Ionad Muintearas, Eastáit Tionsclaíochta, Gaoth Dobhair.	Tae / Caife	

4.00 pm – 5.45 pm	Ionad Muintearas, Eastáit Tionsclaíochta, Gaoth Dobhair.	1. Polasaí don Oideachas Ghaeilge agus Ghaeltachta 2. Straitéis Óige don Ghaeilge agus don Ghaeltacht (Seisiún 1)	Na bunscoileanna, na meánscoileanna, na naíonraí agus na coláistí samhraidh i gContae Dhún na nGall a bhfeidhmíonn trí mheán na Gaeilge
5.45 pm – 6.15 pm	Ionad Muintearas, Eastáit Tionsclaíochta, Gaoth Dobhair.	Tae / Caife	
6.15 pm – 8.00 pm	Ionad Muintearas, Eastáit Tionsclaíochta, Gaoth Dobhair.	1. Polasaí don Oideachas Ghaeilge agus Ghaeltachta 2. Straitéis Óige don Ghaeilge agus don Ghaeltacht (Seisiún 2)	Na bunscoileanna, na meánscoileanna na naíonraí agus na coláistí samhraidh i gContae Dhún na nGall a fheidhmíonn trí mheán na Gaeilge.

Ghlac An Teachta Dála Catherine Connolly (Cathaoirleach), An Teachta Dála Pat the Cope Gallagher, An Teachta Dála Fergus O'Dowd, An Teachta Dála Aindrias Ó Muimhneacháin, An Seanadóir Brian Ó Domhnaill, An Seanadóir Trevor Ó Clochartaigh agus An Seanadóir Joe O'Reilly páirt sa toscaireacht. Ghlac An Teachta Dála Pearse Doherty páirt chomh maith.

Is mian liom buíochas a ghabháil leis na daoine go léir a bhuaile leis an toscaireacht chuig Gaeltacht Dhún na nGall. Is iad siúd na daoine a bhíonn ag plé go díreach leis na dúshlán agus na fadhbanna atá ann do phobal na Gaeltachta agus tuigeann an Comhchoiste cé chomh tábhachtach agus atá tuairimí agus taithí na ndaoine sin. Is orthu a bhraitheann todhchaí na Gaeltachta agus is tríd a n-iarrachtaí, a dtiomantas agus a n-éachtaí a mhairfidh an Ghaeltacht mar phobal inmharthana agus an Ghaeilge mar theanga bheo sna blianta agus sna glúine amach anseo. Mar sin de, tá an tacaíocht chuí de dhíth orthu.

Chomhaontaigh an Comhchoiste an tuarascáil seo a ghlacadh ag a chruinniú ar an 19 Meitheamh 2018.

Catherine Connolly T.D.

Catherine Connolly TD
Cathaoirleach an Choiste
19 Meitheamh 2018

1. Moltaí

1. Go soláthróidh an tAire Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta an maoiniú cuí i gcomhair sheacht mbliana an phlean teanga, ionas gur féidir leis na coistí pleanála teanga plean fadtéarmach a chur i bhfeidhm, agus ionas go mbeidh sé ar a gcumas daoine a fhostú do thréimhse iomlán an phlean.
2. Go dtabharfaidh an tAire Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta gach uile thacaíocht riachtanach do choistí pleanála teanga i nDún na nGall.
3. Go mbunóidh an tAire Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta foras taighde náisiúnta, go mbeidh an foras sin lonnaithe i nGaeltacht Dhún na nGall agus go mbeidh sé mar phríomhchúram an fhorais sin taighde sochtheangeolaíochta a dhéanamh maidir leis an nGaeilge, leis an bpleanáil teanga agus leis an nGaeltacht.
4. Go dtabharfaidh an tAire Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta gach uile thacaíocht do phobal Ghaeltacht Dhún na nGall chun cabhrú leis na healaíona áitiúla a chur chun cinn.
5. Go ndéanfaidh an tAire Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta gach iarracht is gá chun buntáistí an dháttheangachais a chur in iúl do phobal na Gaeltachta agus do phobal na Gaeilge araon, agus go dtabharfaidh sí tacaíocht phraiticiúil do thuismitheoirí atá ag togáil clainne trí mheán na Gaeilge.
6. Go soláthróidh an tAire Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta scoláireachtaí do dhaltaí chun cúnamh a thabhairt dóibh freastal ar choláistí samhraidh sa Ghaeltacht.
7. Go mbunóidh an tAire Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta Scéim Labhairt na Gaeilge nua chun cúnamh breise agus buntáistí breise a thabhairt do phaistí a bhfuil deacrachtaí cumarsáide, uathachas, nó deacrachtaí foghlama acu, agus chun tuismitheoirí a mhealladh chun páirt a ghlacadh sa tumoideachas agus chun an Ghaeilge a úsáid mar teanga chumarsáide sa teaghlach.
8. Go gcuirfidh an tAire Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta agus an tAire Leanaí agus Gnóthaí Óige agus aon Aire eile lena bhaineann, an Straitéis Óige don Ghaeltacht i bhfeidhm, go háirithe na moltaí maidir le hIonaid Bualadh Isteach agus maoiniú do chlubanna agus do ghrúpaí óige atá ag feidhmiú trí Ghaeilge sa Ghaeltacht.
9. Go rachaidh an tAire Oideachais agus Scileanna i ngleic láithreach leis an bhfadhb nach bhfuil áiteanna ann dóibh siúd ar mhaith leo oideachas dara leibhéal a fháil trí mheán na Gaeilge, go n-aithneoidh sé go bhfuil an t-oideachas sin de cheart acu agus go gcinnteoidh sé go mbeidh meánscoil lán-Ghaeilge ar fáil do gach uile dhaltá a bheidh ag iarraidh oideachas dara leibhéal trí mheán na Gaeilge a fháil.
10. Go gcinnteoidh an tAire Oideachais agus Scileanna go mbeidh stádas CDSS (Comhionannas Deiseanna sna Scoileanna a Sheachadadh) ag gach scoil lonnaithe sa Ghaeltacht nó lonnaithe i Limistéir Pleanála Teanga.

11. Go gcinnteoidh an tAire Oideachais agus Scileanna go mbeidh gach uile mhúinteoir a mhúinfidh an Ghaeilge mar ábhar, nó a mhúinfidh aon ábhar trí mheán na Gaeilge, líofa i nGaeilge, an chaint agus an scríbhneoireacht san áireamh, agus go gcuirfidh an tAire na seirbhísí agus an oiliúint is cuí ar fáil chun an chuspóir sin a bhaint amach chomh luath agus is féidir.
12. Go tabharfaidh an tAire Oideachais agus Scileanna níos mó maoinithe do Scéim na gCúntóirí Teanga, go mbeidh an scéim ar fáil don scoilbhliain ar fad, go mbeidh cead ag scoileanna lán-Ghaeilge lasmuigh den Ghaeltacht páirt a ghlacadh sa scéim sin agus go mbeidh rochtain ag na Cúntóirí Teanga féin ar oiliúint níos leithne agus níos éifeachtaí.
13. Go gcuirfidh an tAire Oideachais agus Scileanna cúrsa Oiliúna Tosaigh Múinteoirí ar fáil i gceantar Gaeltachta i nDún na nGall do mhúinteoirí a bheidh ag obair i scoil sa Ghaeltacht nó a bheidh ag obair i scoil atá lonnaithe díreach in aice na Gaeltachta agus ina mbeidh daltaí ón nGaeltacht ag freastal uirthi.
14. Go gcinnteoidh an tAire Oideachais agus Scileanna go mbeidh sé riachtanach do mhic léinn ar chúrsa Oiliúna Tosaigh Múinteoirí tréimhse níos faide sa Ghaeltacht a dhéanamh mar chuid riachtanach dá gcúrsa agus go n-íocfaidh an tAire Oideachas agus Scileanna deontas dóibh i leith na tréimhse sin.
15. Go n-aithneoidh an tAire Oideachais agus Scileanna na costais mhóra ar mhic léinn ón nGaeltacht atá ag iarraidh a bheith ina múinteoirí bunscoile agus go gcuirfidh sé scéim táillí laghdaithe agus scéim sparánachtaí i bhfeidhm do dhaoine ón nGaeltacht agus ó áiteanna iargúlta eile a bheidh ag freastail ar chúrsa Oiliúna Tosaigh Múinteoirí – Baitsiléir Oideachais agus Máistreacht Ghairmiúil san Oideachas san áireamh.
16. Go dtabharfaidh an tAire Oideachais agus Scileanna agus an tAire Leanaí agus Gnóthaí Óige an t-aitheantas cuí agus an tuarastal cuí do na daoine atá ag obair trí mheán na Gaeilge i naíonraí, as ucht na scileanna ar leith a léiríonn siad agus as ucht an ról tábhachtach a bhaineann leo agus an Ghaeilge á seachadadh acu chuig na páistí óga ina gcúram.
17. Go leagfaidh amach an tAire Oideachais agus Scileanna íosmhéid de líon na múinteoirí do gach scoil, nach bhfuil ag brath ar uimhir daltaí áirithe a bheith cláraithe sa scoil.
18. Go gcuirfidh an tAire Oideachais agus Scileanna rogha teanga san áireamh sa tslí a dhéantar socrú ar scoilcheantair éagsúla, ionas gur féidir leis na daltaí freastail ar an scoil lán-Ghaeilge is gaire dóibh.
19. Go gceadóidh an tAire Oideachais agus Scileanna go mbronnfar marcanna breise i ngach uile scrúdú stáit – tionscadail agus measúnú rang-bhunaithe san áireamh – nuair a dhéanfaidh an dalta an obair, an staidéar agus an scrúdú trí mheán na Gaeilge, ionas go n-aithneofar an bhreis iarrachta, an bhreis tiomantais agus an bhreis cumais a bheidh á léiriú ag an dalta.
20. Go gcinnteoidh an tAire Oideachais agus Scileanna go mbeidh an tacaíocht cheannann céanna agus na seirbhísí ceannann céanna ar fáil do scoileanna a

fheidhmíonn trí mheán na Gaeilge agus a bheidh ar fáil do scoileanna a fheidhmíonn trí mheán an Bhéarla, mar shampla, seirbhísí breise oideachais, seirbhísí ón tSeirbhís Náisiúnta Síceolaíochta Oideachais (SNSO), seirbhísí teiripe shaothair agus seirbhísí teiripe urlabhra.

21. Go mbunóidh an tAire Oideachais agus Scileanna Máistreacht Ghairmiúil san Oideachas nua i gceann de na ceantair Ghaeltachta.
22. Go gcinnteoidh an tAire Oideachais agus Scileanna go bhfuil na leabhair agus na háiseanna mar an gcéanna ar fáil do dhaltai ag foghlaim trí Bhéarla agus do dhaltai ag foghlaim trí Ghaeilge.
23. Go n-athbhunóidh an tAire Oideachais agus Scileanna na liúntais a bhain le múinteoirí a bhí ag múineadh i nGaelscoil, i scoil Ghaeltachta nó i scoil oileánda.
24. Go mbunóidh an tAire Oideachais agus Scileanna liúntais do shíceolaithe de chuid na Seirbhíse Náisiúnta Síceolaíochta Oideachais, do Chúntóirí Riachtanas Speisialta, do Theiripeoirí Urlabhra agus do ghairmeacha eile a bhfuil ag obair trí mheán na Gaeilge i nGaelscoil, i scoil Ghaeltachta nó i scoil oileánda.
25. Go gcinnteoidh an tAire Oideachais agus Scileanna agus go gcinnteoidh gach Aire eile gur féidir le haon scoil a fheidhmíonn trí mheán na Gaeilge a gnó iomlán leis an Roinn a dhéanamh trí mheán na Gaeilge, agus gur féidir leis an scoil sin a hidirghabhálacha go léir leis an Roinn a bheith trí mheán na Gaeilge.
26. Go dtabharfaidh an tAire Gnó, Fiontar agus Nuálaíochta gach uile thacaíocht riachtanach d'Áislann Ghaoth Dobhair ionas gur féidir leis an Áislann leanúint ar aghaidh lena obair thábhachtach.
27. Go soláthróidh an tAire Gnó, Fiontar agus Nuálaíochta an maoiniú cuí, ionas gur féidir ionaid fhiontraíochta a bhunú sna cheantair Ghaeltachta éagsúla i gContae Dhún na nGall.
28. Go dtabharfaidh an tAire Iompair, Turasóireachta agus Spóirt gach uile thacaíocht atá riachtanach chun an turasóireacht i nGaeltacht Dhún na nGall a mhargú agus a thacú, agus go háirithe turasóireacht a bheidh bunaithe ar an nGaeilge agus ar an gcultúr Gaeltachta.

2. Daoine ar Bhuail an Toscaireacht Leo

Bhuail an toscuireacht leis na daoine seo a leanas:-

Anne Curran Uasal – Scoil Náisiúnta Phádraig Dobhar
Liam Mac an Bháird Uasal – Comhairle Chontae Dhún na nGall
Colm Mac Fhionnghail Uasal – Gaeltacht Bheo Fhánaide
Séan Mac Giolla Bhríde Uasal – Céim Aniar Teo
Micheál Mac Giolla Easbuig Uasal – Údarás na Gaeltachta
Aodh Mac Laifeartaigh Uasal – Céim Aniar Teo
Éamonn Mac Niallais Uasal – Acadamh na hOllscolaíocht Gaeilge
Nigel Mac Pháidín Uasal – Pobalscoil Ghaoth Dobhair
Aodh Mac Ruairí Uasal – Áislann Rann na Feirste
Marcas Mac Ruairí Uasal – Údarás na Gaeltachta
Máire Mhic Niallais Uasal – Comharchumann Forbartha Ghaoth Dobhair Teo
Derval Newman Uasal – Coláiste Chineál Eoghain
Carmel Ní Bhriain Uasal – Acadamh na hOllscolaíocht Gaeilge
Cáit Nic Annaidh Uasal – Scoil Náisiúnta Phádraig Dobhar
Maria Nic Giolla Bhríde Uasal – Comharchumann Forbartha Ghaoth Dobhair Teo
Fiona Ní Chnáimhsí Uasal – Gairmscoil Chú Uladh
Máire Ní Chómhaill Uasal – Scoil Náisiúnta an Aingil Choimeádaí
Fiona Nic Pháidín Uasal – Scoil Náisiúnta Bhríde, Gort na Coirce
Eibhlín Nic Suibhne Uasal – Scoil Náisiúnta Phádraig Dobhar
Lorraine Ní Dhuibheannaigh Uasal – Coláiste Chineál Eoghain
Laura Ní Ghallachóir Uasal – Scoil Náisiúnta an Choimín
Róise Ní Laifeartaigh Uasal – Comhairle Chontae Dhún na nGall
Eimear Ní Mhathúna Uasal – Teach Solais Fhánada
Colm Ó Baoill Uasal – Comharchumann Forbartha Ghaoth Dobhair Teo
Séamus Ó Briain Uasal – Pobalscoil Ghaoth Dobhair
Dónall Ó Cnáimhsí Uasal – Comharchumann Forbartha Ghaoth Dobhair Teo
Liam Ó Cuinneagáin Uasal – Oideas Gael
An tAthair Brian Ó Fearraigh Uasal – Pobalscoil Ghaoth Dobhair
Cathal Ó Fearraigh Uasal – Scoil Náisiúnta Chonaill
An Comhairleoir John Shéamais Ó Fearraigh Uasal – Comhairle Chontae Dhún na nGall
Séamus Ó Gallachóir Uasal – Údarás na Gaeltachta
Gabrielle Uí Bhaoill Uasal – Gairmscoil Chú Uladh
Máire Uí Chomnaill Uasal – Ionad Naomh Pádraig
Anne Uí Dhochartaigh Uasal – Údarás na Gaeltachta
Nóirín Uí Dhomhnaill Uasal – Scoil Náisiúnta Bhríde, Gort na Coirce
Caitlín Uí Dhúgáin Uasal – Naíolann Ghaoth Dobhair
Máirín Uí Fhearraigh Uasal – Comharchumann na nOileán Bheag Teo
Caitlín Uí Laifeartaigh Uasal – Pobal Eascarrach Teo

3. Forbairt Ghaeltacht Dhún na nGall

Bhí cruinniú ag an toscaireacht ar an ábhar 'Forbairt Ghaeltacht Dhún na nGall' san Ionad Muintearas, Gaoth Dobhair, le hionadaithe ó Chomhairle Chontae Dhún na nGall, Comharchumann Forbartha Ghaoth Dobhair Teo, Comharchumann na nOileán Bheag Teo, Pobal Eascarrach Teo agus Údarás na Gaeltachta.

An toscaireacht agus daoine ar bhuaill siad leo ag Ionad Muintearas

D'fháiltigh An Teachta Dála Catherine Connolly, Cathaoirleach Chomhchoiste na Gaeilge, na Gaeltachta agus na nOileán, roimh gach duine don chruinniú agus ghabh sí buíochas le Muintearas as an seomra a chur ar fáil don chruinniú. Thug sí ráiteas tosaigh gearr don chruinniú agus ansin bhí díospóireacht fhóinteach idir an toscaireacht agus na daoine áitiúla a bhí i láthair. Bhí deis ag an toscaireacht ceisteanna a chur, agus na dúshláin, deacrachtaí agus deiseanna maidir le forbairt Ghaeltacht Dhún na nGall a phlé.

Pléadh an próiseas pleanála teanga agus mhol ionadaithe ó Údarás na Gaeltachta agus ó Chomharchumann Forbartha Ghaoth Dobhair gur chóir go mbeadh maoiniú leagtha amach ar feadh tréimhse seacht mbliana chun cinnteacht a thabhairt d'eagraíochtaí a mbeadh pleananna seacht mbliana á n-ullmhú acu. Faoin gcóras reatha, socraítear an maoiniú ar bhonn bliantúil agus mar sin ní féidir leis na heagraíochtaí scéimeanna fadtéarmacha agus cuimsitheacha a chur i bhfeidhm, mar ba mhaith leo a dhéanamh. Agus an ghéarchéim reatha sa Ghaeltacht chomh práinneach is atá sé, níl sé oiriúnach go mbíonn na heagraíochtaí ag feidhmiú ó bhliain go bliain agus nach féidir leo straitéisí fadtéarmacha a leagan amach agus a chur i gcrích.

Níl cead ag na heagraíochtaí pobal-bhunaithe baill foirne a fhostú ar feadh seacht mbliana agus is mór an bac é seo roimh iarratasóirí cumasacha a fhostú mar oifigigh phleanála teanga i gceantair Ghaeltachta. Faoi láthair, bíonn deacrachtaí ag eagraíochtaí ar nós Comharchumann Forbartha Ghaoth Dobhair agus iad ag iarraidh painéal de dhaoine, a bhfuil na scileanna agus na cáilíochtaí cuí acu, a chur le chéile. De gnáth, bíonn cinneadh le déanamh ag an iarrthóir rathúil; an bhfuil sé nó sí sásta athlonnú go dtí an Ghaeltacht, agus mar a bheifeá ag súil leis, bíonn drogall ar an iarrthóir an t-athlonnú sin a dhéanamh ar bhonn bliantúil agus ar bhonn post agus conradh sealadach. Mar sin tá sé ciallmhar go mba chóir go mbeadh cead ag na heagraíochtaí phleanála teanga conarthaí a mhaireann seacht mbliana a bhronnadh ar oifigigh phleanála teanga.

Shonraigh na heagraíochtaí a bhí i láthair ag an gcruinniú an easpa taighde ag leibhéal náisiúnta ar an tsochtheangeolaíocht agus ar an bpróiseas phleanáil teanga agus mhaígh siad an gá le níos mó taighde a dhéanamh ar na hábhair sin. Dúirt siad nach raibh dóthain acmhainní ag na coistí phleanála teanga nó ag na hollscoileanna chun an taighde sin a dhéanamh agus d'iarr siad ar an Rialtas an cúram seo a ghlacadh agus an taighde a mhaoiniú ionas go mbeidh sé ar fáil do na coistí phleanála teanga agus ionas gur féidir leo na cleachtaí is fearr a chur i bhfeidhm.

Is léir ó na torthaí daonáirimh is deanaí go bhfuil líon na gcainteoirí laethúla Gaeilge lasmuigh den chóras oideachais i gceantair Ghaeltachta ag laghdú ó bhliain go bliain, agus ba chóir don Rialtas an maoiniú agus an tacaíocht chuí a chur ar fáil chun na cúiseanna beachta a bhaineann leis an laghdú sin a aimsiú. Is fiú a lua go gcuireadh deireadh le maoiniú don Institiúid Teangeolaíochta Éireann in 2003, agus is léir anois gur botún é an cinneadh sin agus go bhfuil gá lena leithéid de institiúid taighde a bheith ann chun na dúshláin atá os ár gcomhair a aimsiú agus a scrúdú.

Labhair ionadaithe ó Chomhairle Chontae Dhún na nGall faoin méid atá déanta ag an gComhairle i leith na Gaeilge. Tá cinneadh déanta ag an gComhairle phlean don Ghaeilge a fhorbairt agus é sin a dhéanamh i gcomhoibríocht le heagraíochtaí áitiúla agus le comhlachtaí náisiúnta. Dúirt na hionadaithe go raibh cúraim i leith na Gaeilge tugtha do bheirt dá fhosaithe ag an gComhairle; duine amháin chun an scéim theanga a ullmhú, agus an duine eile chun idirbheartaíocht a dhéanamh leis na coistí phleanála teanga áitiúla. Ina theannta sin, bhí Coiste Gaeilge ag feidhmiú trí mheán na Gaeilge sa chomhairle féin agus bhí córas aistriúcháin agus ranganna Gaeilge ar fáil do chomhairleoirí.

Dar leis na hionadaithe ón gComhairle Contae, is é an rud atá ar siúl ar an talamh an rud is tábhachtaí, cé go bhfuil tábhacht ag baint le tacaíocht ón Rialtas freisin. Clúdaíonn Gaeltacht Dhún na nGall 30% den chontae agus tá os cionn 26,000 duine ina gcónaí ann. Ach de réir an daonáirimh is deanaí tá laghdú tagtha ar líon na daoine sa Ghaeltacht seo agus tá gá tuilleadh acmhainní agus bonneagar níos fearr a chur ar fáil chun an laghdú sin a chur ina cheart arís.

Den chuid is mó, is ceantair iargúlta iad na ceantair Ghaeltachta i nDún na nGall, agus cosúil le ceantair iargúlta eile ar fud na tíre níl caighdeán na bóithre atá ann ná an soláthar leathanbhanda atá ar fáil éifeachtach ná sásúil. Is fadhb mhór é an ganntanas fostaíochta sna ceantair sin agus go mórmhór an ganntanas fostaíochta sáraithe. Sa lá atá inniu ann tá oideachas tríú leibhéal bainte amach ag sciar mór de na daoine óga, agus tá siad ag iarraidh na scileanna a bhfuil faighte acu a úsáid. Mura féidir leo é sin a dhéanamh ina gceantair féin, déanfaidh siad é in áiteanna eile, i mBaile Átha Cliath nó thar lear, agus is

mór an chailliúint é seo do phobal na Gaeltachta agus d'Éire féin. Tá maoiniú breise ag teastáil go géar chun dul i ngleic leis na fadhbanna sin láithreach.

Níl polasaithe an Stáit dírithe ar an gcainteoir dúchais agus níl an meas atá tuillte ag an nGaeilge á tabhairt di. I gcónaí, bíonn fadhbanna ann nuair a dhéanann an pobal nó duine aonair iarracht seirbhís as Gaeilge a fháil ón tSeirbhís Phoiblí. Níl aon shlí eile chun an fhadhb sin a réiteach ach amháin trí chóras earcaíochta a chur i bhfeidhm trínar earcófar seirbhísigh phoiblí dháttheangacha arb fhéidir leo seirbhís iomlán dháttheangach a chur ar fáil do mhuintir na Gaeltachta.

Maidir leis seo, is fiú é a thabhairt faoi deara go bhfuil sé beartaithe i Scéim Ghinearálta Bhille na dTeangacha Oifigiúla (Leasú) 2017 go mbeidh na hoifigí poiblí a bheidh lonnaithe sa Ghaeltacht ag feidhmiú trí mheán na Gaeilge. Chun an sprioc sin a aimsiú chomh luath agus is féidir ba chóir go gcuirfear scéim i bhfeidhm ionas gur féidir nasc a chruthú idir daoine ón nGaeltacht a earcófar do phoist sa tSeirbhís Phoiblí agus folúntais a bheidh ar fáil in oifigí a bheidh lonnaithe sa Ghaeltacht féin nó lonnaithe gar don Ghaeltacht. Tá riachtanais theanga ar leith ag baint le poist sa Ghaeltacht agus is iad na cainteoirí dúchasacha na daoine is fearr chun na riachtanais sin a chomhlánú. Is rud tábhachtach é freisin go mbeidh deiseanna ag daoine óga agus ag daoine níos sine poist a fháil ina gceantair féin.

Dúradh nach bhfuil go leor brú ó Rialtas na hÉireann maidir le Acht Teanga a thabhairt isteach sna sé chontae. Cuideoidh Acht Teanga sa Thuaisceart le cainteoirí Gaeilge i nDún na nGall. Dá mbeadh Acht Teanga i bhfeidhm sa Thuaisceart, bheadh deiseanna poist agus deiseanna comhoibrithe trasteorann ann do chainteoirí Gaeilge i nDún na nGall.

Moladh go dtabharfaí ar ais toghchán do Bhord Údaráis na Gaeltachta mar tá deis phlé chaillte gan é. Is léir go bhfuil sár-obair déanta ar an talamh i nGaoth Dobhair agus i gceantair Ghaeltachta eile ar fud an chontae ag eagraíochtaí agus grúpaí áitiúla. Ach tá gá le tacaíocht ón Rialtas freisin. Ní amháin go bhfuil pobal na Gaeltachta ag dul i ngleic leis na dúshlán mhóra roimh gach pobal tuaithe – easpa post, easpa infrastruchtúir, daonra ag laghdú, srl. – ach anuas ar sin, tá siad ag streachailt chun an Ghaeilge a choimeád beo mar theanga phobail do na glúnta atá le teacht. Ba chóir don Rialtas aitheantas a thabhairt don éacht sin agus beartais a chur i bhfeidhm chun cabhrú leo.

4. Áislann Ghaoth Dobhair

Is foirgneamh sain-tógtha ilfheidhme é Áislann Ghaoth Dobhair atá lonnaithe ar Pháirc Ghnó Ghaoth Dobhair. Cuirtear tacaíocht ar fáil do ghnóthaí eolas-bhunaithe agus tá spás oibre le háiseanna riachtanacha ar fáil d'fhiontair nua nó do ghnóthaí atá ag tosú.

4.1 Leabharlann Phobail Ghaoth Dobhair

Thug an toscaireacht cuairt ar Leabharlann Phobail Ghaoth Dobhair, ina bhfuil raon mór leabhair i nGaeilge agus i mBéarla mar aon le spás taispeántais. D'osclaíodh an leabharlann, atá lonnaithe ar urlár na talún in Áislann Ghaoth Dobhair, in 2011. Is leabhair Ghaeilge iad os cionn 60% de na leabhair sa leabharlann agus tá sí oscailte ó Luan go hAoine. Soláthraíonn an leabharlann áit staidéir, seomra cruinnithe, *Wi-Fi* saor in aisce, ríomhairí agus spás d'imeachtaí poiblí ar fáil don phobal áitiúil.

4.2 An tIonad Nuálaíochta

Thug an toscaireacht cuairt ar an Ionad Nuálaíochta. Tá 8 n-aonad gorlainne, idir 18 agus 205 méadar cearnach, ar fáil do ghnóthaí nua agus cuireann an tIonad seomraí cruinnithe, spás fáiltithe, seomra cumarsáide, ceantín agus saoráidí leithreas ar fáil. Fáiltíonn Údarás na Gaeltachta roimh iarratais ó ghnóthaí, nua agus riamh-bhunaithe, ar spéis leo na háiseanna sin a úsáid chun forbairt bhreise a dhéanamh ar a bhfiontair. Íocfaidh áititheoirí táille cóiríochta agus costais oibriúcháin de réir méide an aonaid a bhfuil á úsáid acu. Tá leathanbhanda ar fáil i ngach oifig. Faoi láthair, tá 12 comhlacht agus 47 duine ag obair sna hoifigí san Áislann. Ina measc tá trí chuideachta dearaidh ghrafaigh, cuideachta físeáin agus cuideachta suirbhéireachta cainníochta.

Bíonn obair ó chian ar siúl ag cuid de na daoine atá lonnaithe san Áislann, iad lonnaithe i nGaoth Dobhair ach ag obair le comhlachtaí ar fud an domhain ag an am céanna, an Bhrasáil agus Stáit Aontaithe Mheiriceá san áireamh. Is mór an deis an cleachtadh oibre nua sin do cheantair iargúlta agus Ghaeltachta. Is féidir le daoine teacht abhaile ón imirce agus a bpoist a tabhairt leo agus a gcuid airgid a chaitheamh sa cheantar áitiúil. Tá poist agus fostaíocht ard-oilte á dtarraingt chuig Gaoth Dobhair agus Acadamh na hOllscolaíochta Gaeilge lonnaithe sa pháirc ghnó díreach in aice leo, cuireann sé sin leis na féidearthachtaí chun deiseanna nua a chruthú, agus chun chomhoibriú idir an éarnáil acadúil agus an éarnáil gnó a fhorbairt.

Labhair an toscaireacht le duine a bhí ag obair le Meastóirí Domhanda / Global Estimators. Is cuideachta é atá lonnaithe san Áislann agus seirbhísí suirbhéireachta chainníochta á sholáthar aige dá chustaiméirí ar fud na cruinne. Labhair an toscaireacht le daoine éagsúla eile, mar shampla duine atá ag obair in éarnáil na foilsitheoireachta sa mBrasáil. Níl fadhb ar bith ag na daoine sin feidhmiú go héifeachtach in iarthar na hÉireann agus leathanbhanda ardluais agus seirbhísí tábhachta eile ar fáil dóibh. Chuir gach duine an béim ar an leathanbhanda ardluais agus dúradh don toscaireacht nach féidir leo feidhmiú gan é. Léiríonn sé sin cé

chomh tábhachtach agus cé chomh éigeantach atá soláthar leathanbhanda ardluais do cheantair Ghaeltachta.

Díreach in aice Ionaid Nuálaíochta, tá spás oifige / fiontraíochta breise ar fáil. Anseo, tá achar 800 méadar cearnach ar fáil atá feiliúnach d'fhiontair mhóra agus ligeann an t-aonad d'fhiontair mhóra a spás féin a leagan amach mar atá feiliúnach dóibh agus dár ngnó. Tá spás fiontraíochta níos mó ar an dara urlár agus tá sé thar a bheith feiliúnach do ghnóthaí eolas-bhunaithe.

Bíonn Údarás na Gaeltachta i gcónaí ag iarraidh cuideachta nua a mhealladh go dtí an Áislann ach bíonn fadhbanna ar leith aige agus idirbheartaíocht á déanamh idir é agus cuideachta Meiriceánacha éagsúla. Tá na rialacha in Éirinn maidir le cuideachta nua agus a lonnú agus a bhforbairt an-chasta, agus bíonn ar an Údarás dul i ngleic le córas maorlathach a mhallaíonn an dul chun cinn agus a chuireann stop leis uaireanta.

4.3 Naíolann Ghaoth Dobhair

Thug an toscaireacht cuairt ar Naíolann Ghaoth Dobhair. Tá an naíolann á reáchtáil ag Muintearas Teo agus tá os cionn 100 páiste cláraithe léi faoi láthair. Cuirtear seirbhís den scoth ar fáil, ní amháin do pháistí beaga, ach do pháistí bunscoile freisin mar chuid den tseirbhís cúram iar-scoile. Chonaic an toscaireacht an cistin, na seomraí ranga agus seomra na gcéadfaí.

An toscaireacht ag Naíolann Ghaoth Dobhair

Dúradh leis an toscaireacht go bhfuil fadhb ar leith maidir le tuarastal foirne, agus go bhfuil níos mó maoinithe ag teastáil, ionas gur féidir leis an naíolann tuarastal níos cothroime agus níos tarraingtí a chur ar fáil dá foirne ard-oilte. Faoi láthair is é an cháilíocht QQI Leibhéal 5 um Chúram agus Oideachas na Luath-Óige an cháilíocht is lú a bheith faighte ag duine sular féidir leis an duine sin a bheith ag obair le páistí. Tá na hoibrithe sa naíolann tar éis an cháilíocht sin a ghnóthú agus tá seirbhís iontach á cur ar fáil do na páistí trí mheán na Gaeilge. Ach in ainneoin sin, níl ach tuarastal an-íseal, ró-íseal, ar fáil dóibh; gan é mórán os cionn an íos-tuarastal náisiúnta. Tá cúram an-tabhachtach ag na hoibrithe sin agus an Ghaeilge á seachadadh acu chuig an gcéad glúin eile, ach ní fhaigheann siad an cúiteamh ceart ná an t-aitheantas ceart. Ba chóir don Aire Oideachais agus Scileanna agus ba chóir don Aire Leanaí agus Gnóthaí Óige araon scileanna, tiomantas agus cúraim na hoibrithe seo a aithint, agus ba chóir do na hAirí sin a dhéanamh cinnte go mbeidh an maoiniú atá gá leis ar fáil sa todhchaí.

5. Amharclann Ghaoth Dobhair

Rinne Aisteoirí Ghaoth Dobhair an chéad dráma riamh a léiriú i halla Dhoire Beag i 1932, agus bhog siad ansin go halla na Machaireacha i 1934. Bhain Aisteoirí Ghaoth Dobhair clú agus cáil amach ar fud na hÉireann agus in Alban, agus faoin bhliain 1955, bhí cúig chorn is fiche bainte acu.

Rinne na haistritheoirí cinneadh an Amharclann a bhunú i nGaoth Dobhair agus gheall an tAire Gaeltachta ag an am, an tUasal Pa O'Donnell TD, deontas de dhá mhíle dhéag punt dóibh, ach ar dtús, bhí orthu trí mhíle punt a sholáthar as a stuaim féin.

Fuair na haisteoirí maoiniú ó Ghael Linn, ó Chomhdháil Náisiúnta na Gaeilge agus ó dhreamanna éagsúla eile. Chosain tógáil na hAmharclainne 25,000 punt agus osclaíodh í go hoifigiúil in 1961.

Bhí an Amharclann as úsáid le roinnt blianta ach rinneadh athchóiriú uirthi le deanaí agus athosclaíodh í arís don phobal in 2017.

An toscaireacht agus foireann na hamharclainne ar stáitse Amharclainne Ghaoth Dobhair

6. An Ghaeilge, An Ghaeltacht agus an Cultúr, agus Straitéis Óige don Ghaeltacht

D'fhill an toscaireacht ar áis go dtí Ionad Muintearas agus bhí cruinniú eile acu ar na hábhair “An Ghaeilge, An Ghaeltacht agus an Cultúr” agus “Straitéis Óige don Ghaeltacht”. Bhí ionadaithe ó Áislann Rann na Feirste, Céim Aniar Teo, Muintearas, Gaeltacht Bheo Fhánaide / Teach Solais Fhánada, Údarás na Gaeltachta, Ionad Naomh Pádraig agus Oideas Gael i láthair.

Labhair Laim Ó Cuinneagáin, mar ionadaí ó Oideas Gael, faoin obair atá déanta ag Oideas Gael i nGleann Cholmcille. Labhair sé faoi na deacrachtaí sa chóras oideachais a bhaineann le caighdeán na Gaeilge ag múinteoirí atá ag múineadh na teanga. Dar leis an Uasal Ó Coinneagáin, is deis mór do cheantair Ghaeltachta cúrsaí inseirbhíse a chur ar fáil do mhúinteoirí mar chuid den chóras Laethanta Saoire Pearsanta Breise. Tá cúrsaí dá leithead ar fáil ag Oideas Gael agus cuireann siad go mór leis an ngeilleagar áitiúil.

Foilsíodh Tuarascáil an Phríomhchigire na Roinne Oideachais agus Scileanna an lá chéanna agus tuairscíodh sa tuarascáil sin go raibh 28% de na ranganna Gaeilge i mbunscoileanna agus 21% de na ranganna Gaeilge i meánscoileanna a ndearnadh meastóireacht orthu mí-sásúil i rith na mblianta 2013 go 2016. Maíodh go mbeadh níos mó airgid de dhith chun an fhadhb seo a réiteach. Moladh ag an gcruinniú go mbeadh bliain sa Ghaeltacht riachtanach do gach múinteoir bunscoile chun scileanna Gaeilge a fhorbairt i dtimpeallacht tumoideachais. Pléadh freisin na féidearthachtaí le cúrsaí ar líne. Tugann cúrsaí ar líne agus cúrsaí páirtaimseartha deiseanna do dhaoine atá ag obair nó nach bhfuil in ann taisteal go cathair chun freastail ar ranganna. Ba chóir go meallfaí daoine ón nGaeltacht chuig an múinteoireacht agus tugann cúrsaí ar líne deis dóibh fanacht sa Ghaeltacht seachas bogadh go dtí Baile Átha Cliath nó cathair eile. Ach níl aon chúrsa ar líne ar fáil trí mheán na Gaeilge faoi láthair. Léiríodh imní faoi caighdeán na ranganna Gaeilge ar fáil ar chúrsaí ar líne do mhúinteoirí bunscoile agus dúradh gur gá le suíomh idirghníomhaíochta chun scileanna labhartha agus líofacht múinteoirí nach cainteoirí dúchais iad a fhorbairt. Chomhaontaigh an toscaireacht gur chóir an Tuarascáil an Phríomhchigire na Roinne Oideachais agus Scileanna maidir le caighdeán teagaisc na Gaeilge a phlé agus dul i dteagmháil leis an Roinn Oideachais agus Scileanna maidir leis an ngéarchéim sin.

Pléadh an easpa scoileanna dara leibhéal lán-Ghaeilge. In áiteanna i nDún na nGall caithfear turas de 100 ciliméadar a dheanamh gach lá chun freastal ar mheánscoil lán-Ghaeilge. Tá easpa rogha ag tuismitheoirí agus daltaí agus tá easpa leanúnachais do dhaltaí a d'fhreastail ar bhunscoil lán-Ghaeilge. Is cúis imní é go bhfuil na fadhbanna sin le feiceáil i nDún na nGall, contae ina bhfuil ceantair Ghaeltachta láidre. Ba chóir go mbeadh oideachas lán-Ghaeilge ar an dá leibhéal ar fáil do gach duine sa tír, ach go háirithe do phobal na Gaeltachta.

Pléadh an Straitéis Óige don Ghaeilge agus don Ghaeltacht a d'fhoilsigh Muintearas in 2017. Moladh sa Straitéis go mbeadh níos mó deiseanna ann do dhaoine óga sa Ghaeltacht bualadh le chéile agus bualadh le daoine óga as ceantair Ghaeltachta eile. Faoi láthair tá easpa Ionaid Bualadh Isteach ann do dhaoine chun bualadh le chéile agus Gaeilge a labhairt taobh amuigh den chóras oideachais.

Tá sé deacair foirgnimh chuí a fháil chun Ionaid Bualadh Isteach a bhunú agus tá infheistíocht de dhíth chun na costais a íoc agus daoine a fhostú mar oifigigh óige agus mar áisitheoirí. Muna bhfuil daoine óga in ann bualadh le chéile agus Gaeilge a labhairt i suíomh neamhfhoirmiúla, ní bheidh an Ghaeilge mar theanga shóisialta, bhríomhar dóibh.

An toscaireacht agus daoine ar bhuaill siad leo in Ionad Muintearas

Tá a lán obair le déanamh maidir le normalú na Gaeilge i measc na glúine óg. Ba chóir go mbeadh áiseanna agus seirbhísí atá dírithe ar dhéagóirí agus ar dhaoine óga ar fáil i nGaeilge agus ba chóir go mbeadh cabhair phraiticiúil ar fáil ón Rialtas do chlubanna, d'imeachtaí agus do ghrúpaí óige ag feidhmiú trí mheán na Gaeilge sa Ghaeltacht. Cén fáth nach bhfuil maoiniú speisialta ar fáil do ghrúpaí óige sa Ghaeltacht? Anuas ar sin, tá gá le fostaíocht, oiliúint agus printíseachtaí as Gaeilge chun daoine óga agus teaghlaigh óga a choimeád sa cheantar. Díbrítear daoine óga as an nGaeltacht mar gheall ar an easpa deiseanna atá ann ach dá mbeadh fostaíocht ar fáil bheadh siad sásta filleadh ar ais. Ba chóir go gcuirfeadh an Rialtas gach uile chúnamh agus thacaíocht ar fáil chun na deiseanna sin a chruthú. Tá gá le infheistíocht in infrastruchtúr, i bpleanáil teanga agus i seirbhísí poiblí sa Ghaeltacht.

7. Polasaí don Oideachas Ghaeilge agus Ghaeltachta agus Straitéis Óige don Ghaeilge agus don Ghaeltacht

D'eagraigh an toscaireacht seisiún ar leith chun na hábhair 'Polasaí don Oideachas Ghaeilge agus Ghaeltachta' agus 'An Straitéis Óige don Ghaeilge agus don Ghaeltacht' a phlé le príomhoidí agus múinteoirí as scoileanna Gaeltachta.

D'fheidhmigh Muireann Ní Mhóráin Uasal, Príomhfheidhmeannach, An Chomhairle um Oideachas Gaeltachta agus Gaelscolaíochta, mar áisitheoir don seisiún seo, agus mar thús den seisiún, thug sí óráid chumasach ar na dúshláin agus ar na deacrachtaí a bhaineann leis an oideachas lán-Ghaeilge sa lá atá inniu ann. Labhair sí maidir leis an athbhreithniú ar Scéim na gCúntóirí Teanga, fadhbanna ag scoileanna beaga, fadhbanna le haiseanna teagaisc i nGaeilge, oideachas riachtanas speisialta san earnáil tumoideachais, cumas múinteoirí, agus an t-idirdhealú mí-chothrom idir an tuarastal atá á íoc do mhúinteoirí fad-bhunaithe agus múinteoirí atá fostaithe ó 2011 ar aghaidh.

D'fhoilsigh an Roinn Oideachais agus Scileanna an Polasaí don Oideachas Gaeltachta 2017 – 2022 i Meán Fómhair 2016, i ndiaidh comhairliúchán poiblí. Is é atá sa Pholasaí ná freagra straitéiseach na Roinne chun tabhairt faoi na dúshláin theanga atá roimh an nGhaeltacht. Is é príomhchuspóir an Pholasaí a chinntiú go mbíonn fáil ar oideachas ardchaighdeán agus ábhartha trí mheán na Gaeilge do dhaoine óga sa Ghaeltacht. Féachann an Roinn leis an soláthar oideachais trí mheán na Gaeilge a neartú trí raon de ghníomhartha agus tacaí spriocdhírthe sa Ghaeltacht.

Mhol na múinteoirí a bhí i láthair an Polasaí don Oideachas Gaeltachta, ach ag an am céanna, chuir siad a n-imní in iúl maidir leis na dúshláin roimh scoileanna Gaeltachta. Ba chóir go mbronnfadh stádas CDSS (Comhionannas Deiseanna sna Scoileanna a Sheachadadh) ar gach uile scoil sa Ghaeltacht agus ar gach uile scoil ar na hoileáin. Maidir leis na scoileanna oileánda, bíonn fadhbanna breise agus costais bhreise ag baint lena bhfeidhmiú.

Is é líon na ndaltaí sa scoil ceann de na dúshláin is mó a bhíonn ar na scoileanna Gaeltachta agus oileánda dul i ngleic leis ar bhonn leanúnach. Mar sin, ba chóir don Aire Oideachais agus Scileanna íosmhéid de líon na múinteoirí a leagan amach do gach scoil, nach bhfuil ag brath ar uimhir daltaí áirithe a bheith cláraithe sa scoil. Is riachtanas antábhachtach é seo, go mórmhór i gcomhair scoileanna beaga, mar is iad na scoileanna beaga is mó a bhíonn an bhagairt sin orthu i gcónaí.

Baineann fadhbanna leis an tslí a dhéantar socrú ar scoilcheantair éagsúla, agus ba chóir don Aire Oideachais agus Scileanna rogha teanga a chur san áireamh sna socruithe sin ionas gur féidir leis na daltaí freastail ar an scoil lán-Ghaeilge is gaire dóibh.

Is prionsabal tábhachtach é do chur chun cinn na Gaeilge go dtuigeann daltaí, tuismitheoirí agus daoine eile na buntáistí ar leith a bhaineann leis an nGaeilge agus leis an dátheangachas. Faoi láthair, i scrúduithe scríofa don Teastas Sóisearach agus don Ardteist, faigheann an iarrthóir marcanna breise má fhreagraíonn sé nó sí trí mheán na Gaeilge. Ach baineann an coinníoll sin leis an scrúdú scríofa amháin, agus ní fhaigheann an t-iarrthóir aon mharcanna breise i gcomhair aon tionscadal nó measúnú rang-bhunaithe atá déanta aige nó aici trí mheán na Gaeilge.

Níl sé sin ag tabhairt cothrom na Féinne don dalta Gaelach mar tá deacrachtaí ar leith ag baint le taighde a dhéanamh trí mheán na Gaeilge. Níl na hacmhainní céanna ar fáil dóibh siúd a roghnaíonn an Ghaeilge mar teanga chumarsáide i gcomparáid dóibh siúd a roghnaíonn an Béarla. Mar sin, bíonn ar an ndalta Gaelach obair bhreise a dhéanamh; mar shampla na foinsí taighde a aistriú. Mar sin ba chóir don Aire Oideachais agus Scileanna marcanna breise a cheadú i gcomhair gach gné den Teastas Sóisearach agus den Ardteist.

Is iomaí buntáiste a bhaineann leis an dátheangachas agus is soiléir gurb é an tumoideachas lán-Ghaeilge an tslí is éifeachtúla chun é a bhaint amach. Cuidíonn an dátheangachas agus an tumoideachas go mór le forbairt an phaiste, agus tugann sé cúnamh breise agus buntáistí breise don phaiste a bhfuil deacrachtaí cumarsáide, uathachas, nó deacrachtaí foghlama aige nó aici. Ach má táimid ag iarraidh tuismitheoirí a mhealladh chun páirt a ghlacadh sa tumoideachas agus chun an nGaeilge a úsáid mar teanga chumarsáide sa teaghlach, ní foláir ach go ndéanfaimid gach iarracht an dátheangachas a éascú do na tuismitheoirí féin. Cé gur cuireadh deireadh le Scéim Labhairt na Gaeilge cúpla bliain ó shin agus gur mór an caillteanas é, tá gá le scéim nua nó feachtas nua a chur i bhfeidhm arís chomh luath agus is féidir.

Coinnítear 10% de na háiteanna sna cláir Oiliúna Tosaigh Múinteoirí (OTM) uile in Éirinn d'iarratasóirí ón nGaeltacht a labhraíonn Gaeilge sa bhaile, ar an gcoinníoll go gcloíonn na hiarratasóirí sin leis na riachtanais iontrála eile. Ach in ainneoin sin, níl ach líon beag daoine ón nGaeltacht ag cur isteach ar na háiteanna sin faoi láthair. Mar shampla, in 2016, níor líonadh ach naoi áit déag as an 100 áit a bhí ar fáil an bhliain sin. Is cúis imní don todhchaí é an ganntanas ábhar múinteora sin agus tá gá daltaí a mhealladh i dtreo na múinteoireachta, go mórmhór, i gcás na bunscolaíochta, daltaí ón nGaeltacht, an pobal a aithnítear go forleathan mar an acmhainn is luachmhaire atá againn maidir leis an nGaeilge sa chóras oideachais.

Is é an Máistreacht Ghairmiúil san Oideachas in Ollscoil na hÉireann, Gaillimhe an t-aon chúrsa iarchéime trí mheán na Gaeilge don mhac léinn atá ag iarraidh a bheith ina múinteoir nó ina mhúinteoir iar-bhunscoile. Maireann an cúrsa dhá bhliain, ar chostas os cionn €6,000 in aghaidh na bliana. Anuas ar an gcostas ollmhór seo níl an dara rogha ag an cuid is mó de dhaltaí ón nGaeltacht ach lóistín a fháil i gcathair na Gaillimhe. Tá na fadhbanna mar an gcéanna ag na daltaí a bhfuil ag iarraidh Baitsiléir Oideachais do mhúinteoirí bunscoile a cháiliú. Íocann na mic léinn go léir go daor as an mbogadh go dtí na cathracha agus na bailte móra chun freastail ar an gcúrsa cuí, agus ní féidir le gach teaghlach na costais sin a íoc. Ba chóir don Aire Oideachais agus Scileanna na deacrachtaí seo a aithint agus córas a chur i bhfeidhm a thógfadh na costais bhreise seo san áireamh nuair a bheadh táillí coláiste á éileamh ó dhaltaí ón nGaeltacht agus ó áiteanna iargúlta eile. Anuas ar sin, ba chóir don Aire Oideachais agus Scileanna Máistreacht Ghairmiúil san Oideachas nua a bhunú i gceann de na ceantair Ghaeltachta.

Is gearán coitianta é ó iomaí scoil nach féidir leo a gcuid gnó leis an Roinn Oideachais agus Scileanna a dhéanamh trí mheán na Gaeilge, nó nach féidir leo na seirbhísí riachtanacha a fháil trí mheán na Gaeilge, nuair is mian leo é sin a dhéanamh. Níl an líon oifigeach dátheangacha fostaithe ag an Roinn chun gur féidir leis na scoileanna a cuid seirbhísí a fháil trí mheán na Gaeilge. Níl na seirbhísí breise atá uatha ar fáil trí mheán na Gaeilge ar comhchéim leis na seirbhísí atá ar fáil trí mheán an Bhéarla ach oiread; seirbhísí faoin tSeirbhís Náisiúnta Síceolaíochta Oideachais, seirbhísí teiripe shaothair, seirbhísí teiripe urlabhra, seirbhísí síceolaíochta, seirbhísí cúntóirí riachtanas speisialta,

oiliúint inseirbhíse, oiliúint do mhúinteoirí gairmthreoir agus do mhúinteoirí acmhainní, srl. Níl sé inghlactha nach bhfuil na seirbhísí uile seo ar fáil as Gaeilge do phaistí na Gaeilge agus na Gaeltachta agus mas gá chun iad a chur ar fáil ba chóir don Aire Oideachais agus Scileanna liúntais bhreise a chur ar fáil dóibh siúd atá ag soláthar na seirbhísí éagsúla trí mhéan na Gaeilge.

Rinneadh cáineadh ar an réimse teoranta de théacsleabhair atá ar fáil as Gaeilge i gcomparáid leis an réimse atá ar fáil as Béarla. Níl na leabhair Ghaeilge chomh tarraingteach, chomh cuimsitheach, chomh fairsing ná chomh infhaighte is atá na leabhair Bhéarla. Anuas ar sin, is minic nach bunábhar Gaelach atá sa leabhair Ghaeilge ach aistriúchán ón mBéarla. Is aistriúchán amscaí a dhéantar in iliomad cásanna i dtaobh na dtéacsleabhar, áit nach gcuirtear leibhéal cumais, aois léitheoireachta ná canúint an dalta féin san áireamh. Ba chóir go mbeadh níos mó téacsleabhair ar fáil sna canúintí agus ba chóir go mbeadh dreasú de shaghas éigin ar fáil chun múinteoirí agus daoine eile a mhealladh chun téacsleabhair nua a scríobh as Gaeilge. Chun téacsleabhair inléite, shuimiúla agus oiriúnacha a bhaint amach, is fearr téacsleabhair nua a scríobh as Gaeilge ná leabhair a aistriú ón mBéarla. Níl caighdeán na n-áiseanna as Gaeilge ar comhchéim leis na háiseanna as Béarla ach oiread agus is míbhuntáiste mór na heaspaí sin don dalta Gaelach. Ba chóir don Aire Oideachais agus Scileanna a chinntiú go bhfuil na leabhair agus na háiseanna mar an gcéanna ar fáil do dhaltáí Béarla agus do dhaltáí Gaelacha.

Bunaíodh Scéim na gCúntóirí Teanga chun cabhrú le paistí a bhíonn ag freastal ar scoileanna i gceantair Ghaeltachta an Ghaeilge a shealbhú. Is í An Roinn Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta a mhaoiníonn an Scéim seo. Bhí 30 cúntóir ag obair i 34 scoil i nDún na nGall i rith na scoilbhliana 2016 / 2017. Obair pháirtaimseartha séasúrach a bhíonn i gceist le cúram an Chúntóra Teanga ó mhí Mheán Fómhair go dtí mí na Bealtaine (26 seachtain sa bhliain).

Is é seachadadh na Gaeilge cruinne agus saibhre chuig an chéad ghlúin eile príomhaidhm na gCúntóirí Teanga. Tá cúram orthu freisin na canúintí áitiúla a láidriú agus a chaomhnú i ngach Gaeltachta agus chomhlíonann siad na dualgais sin tríd an scéalaíocht, an rannaíocht, an cluichíocht, an amhránaíocht agus an drámaíocht. Is cuid lárnach de fhoireann na scoileanna iad agus oibríonn siad i gcomhpháirtíocht leis na múinteoirí. Tá obair iontach á dhéanamh acu agus ba chóir go leathnóidh an tAire Oideachais agus Scileanna an scéim sin do scoileanna lán-Ghaeilge taobh amuigh den Ghaeltacht.

Aguisín 1: Comhaltaí an Chomhchoiste

An Teachta Dála Catherine Connolly – Cathaoirleach

An Teachta Dála Pat the Cope Gallagher

An Teachta Dála Brendan Griffin

An Teachta Dála Fergus O'Dowd

An Teachta Dála Aindrias Ó Muimhneacháin

An Teachta Dála Bríd Smith

An Teachta Dála Peadar Tóibín

An Seanadóir Rónán Mullen

An Seanadóir Brian Ó Domhnaill

An Seanadóir Niall Ó Donnghaile

An Seanadóir Joe O'Reilly